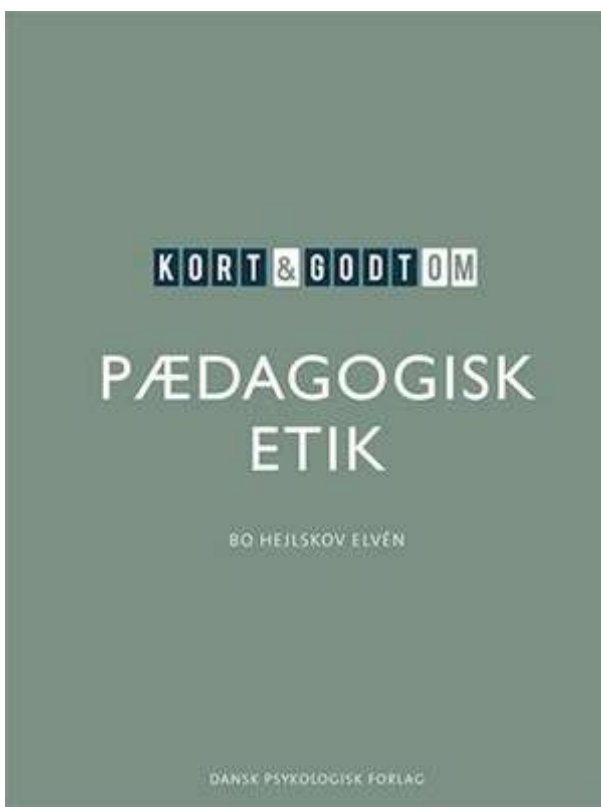

ANMELDELSE PÆDAGOGIK 20. aug. 2020 | kl. 07:31

Selvbestemmelse eller lydighed?

Af: Ove Christensen

I det pædagogiske arbejde har man altid et valg, hvor man enten kan forsøge at støtte til autonomi eller tvinge til at blive adlydt. Dette normative valg er grundkernen i den pædagogiske etik.

Fakta

Titel

Kort & godt om pædagogisk etik

Forfatter

Bo Hejlskov Elvén

Pris

200

Sider

90

Serie

Kort & godt om

Forlag

Dansk Psykologisk Forlag

I værket "Den etiske fordring" siger K.E. Løgstrup: "Den enkelte har aldrig med et andet menneske at gøre, uden at han holder noget af dets liv i sin hånd. Det kan være meget lidt, en forbigående stemning, en oplagthed, man får til at visne, eller som man vækker, en lede, man uddyber eller hæver. Men det kan også være forfærdende". Det etiske ligger derfor implicit i mødet mellem mennesker. Og dette føles allerstærkest der, hvor vi har et andet menneske i vores varetægt, som det jo gør sig gældende inden for det pædagogiske felt.

Det er dette, der er emnet for Bo Hejlskov Elvéns bog "Pædagogisk etik", som er kommet i serien "Kort & godt om" fra Psykologisk Forlag.

Elvén bygger på en anerkendende tilgang i det pædagogiske arbejde. Men anerkendelsesbegrebet begrundes på den ene side neuro- og evolutionspsykologisk ud fra en flokmentalitet: Hvad kræves der, for at en flok kan styrke sine overlevelseschancer? Og på den anden side begrundes anerkendelsen ud fra en normativ forestilling om, at det gode liv afhænger af, at den enkelte opnår en høj grad af autonomi. Ikke mindst beskæftiger bogen sig med, hvordan man kan styrke autonomi for dem, der på den ene eller anden måde befinder sig i en svag position, enten fordi de er børn, eller fordi de er udfordret på en eller anden måde.

Især trækker Elvén på Michael Tomasellos beskrivelser af kommunikation og moral. Tomasello har fundet frem til, at grunden til menneskers kommunikation skal findes i, at det gavner flokken. Mennesker er udviklet som flokdyr, hvis overlevelse er afhængig af, at de fungerer i en samarbejdende gruppe. Kommunikation har til formål at styrke flokmentaliteten og dermed sammenholdet. Vi kommunikerer for at bekræfte vores tilhørsforhold til flokken - og altså ikke først og fremmest af instrumentelle grunde som at formidle et bestemt indhold. Denne grundlæggende funktion ved kommunikation er stadig tydelig i den måde, moderne mennesker kommunikerer. Der foregår en konstant "spejling" i sprog og andre former for kommunikation, som viser, at den enkelte hører til i en gruppe. Det særlige for mennesker sammenlignet med andre flokdyr er dog, at mennesker kan være en del af flere forskellige flokke på en gang: Vi har således gang i forskellige gruppetilhørsforhold som familie, borgere, arbejdsfællesskab og så videre.

Tomasello har også vist, hvordan hensynet til flokken danner grundlag for udvikling af moral. Han peger her på to forskellige spor, der hver især gavner. På den ene side beskytter flokken de svage. "Kun hvis jeg kan stole på, at min flok ikke svigter mig, hvis jeg brækker benet, kan jeg overgive mig til flokken". På den anden side beskytter flokken sig mod intern splittelse ved at sikre, at alle opfører sig ordentligt - flokken vil udskamme dem, der udviser afvigende adfærd, og eventuelt udstøde eller udgrænse dem.

Det første spor etablerer etik, det ander moralisering. Etikken er således grundlæggende omsorg for den svage, mens moralisme er udgrænsning af det, som indefra truer flokidentiteten.

Disse to spor forholder Elvén sig normativt til som to sider af pædagogikken og opdragelsen, nemlig som henholdsvis støtte og udgrænsning - eller som autonomi over for krav om lydighed, som også angiver forskellige opfattelser af det, man kan kalde problemadfærd. Fra Ross W. Greene henter Elvén de grundlæggende forskellige måder, man kan forholde sig til problemadfærd på - og det uanset hvor vi møder det. Man kan enten se problemadfærden som et udtryk for en vilje om at gøre noget, der er et problem for andre. Eller man kan se problemadfærd som et udtryk for, at det er det bedste, personen mener at kunne gøre i situationen, hvilket anerkender den anden: Du gør det bedste, du kan i situationen, så derfor må vi se på, hvad der får dig til at gøre det.

Elvén viser, hvordan disse to måder at forholde sig på kan give anledning til en god og en dårlig cirkel. Hvis man går ud fra, at personen gør sit bedste, vil man i det pædagogiske arbejde tage ansvar, da den anden opfattes som "svag" i situationen, og man vil være nysgerrig på, hvad det er, personen gerne ville kunne. Hvis en elev ikke ville smide en stol efter en klassekammerat, så må der være noget andet, eleven ville, og der må være noget, der forhindrer det. Nysgerrigheden fører til empati og sympati, og den pædagogiske medarbejder vil forsøge at tilpasse situationen og derved fjerne noget af det, der virker frustrerende på eleven. Ved at tilpasse sig og hele situationen vil problemadfærden og konflikten mindskes, og det bliver muligt at komme videre derfra.

Ved at betragte problemadfærd som noget, der bliver gjort "med vilje", vil man i stedet hæve konfliktniveauet ved at forsøge at skælde ud, udgrænse, eller pege på den, der har problemadfærden. Man reagerer dermed på problemadfærden i stedet for at forholde sig til den, som Elvén siger.

Det er nemt at forstå, hvad der er den rigtige måde at tænke på, og det er netop tankesættet, Elvén fokuserer på. Men det kan være vanskeligt at fastholde en anerkendende tilgang, fordi vi som mennesker også er hardwired til først at fokusere på faresignaler. Vores hjerner analyserer meget hurtigere noget, der kan være truende, end noget, der ikke er, hvilket lægger op til, at vi kommer ind i den onde cirkel.

Man kan diskutere, hvor langt man kan trække de neuro- og evolutionspsykologiske argumenter. Det forekommer mig, at der kommer til at mangle noget, når alt skal oversættes til, hvad det gjorde for flokken på savannen. Elvén viser da også, at den anerkendende måde at forholde sig på er et normativt valg - altså noget, der på sin vis går imod flokmentaliteten, selvom det er grundlagt i den. Han slår flere gange fast, at bogens anliggende er at pege på, at man altid har et valg i det pædagogiske arbejde, og det ene valg styrker elevens autonomi, mens den anden svækker den og er rettet mod at opnå lydighed - at tæmme den anden, som grundlæggende betragtes som en, der med ond vilje vil skade sig selv og andre.

Denne pointe er særdeles vigtig, og den bør være udgangspunktet i ethvert pædagogisk arbejde. Og man bør jævnligt tage op i kollegiale sammenhænge, om man nu også altid har en anerkendende tilgang til dem, man arbejder med. Og dette afhænger sådan set ikke af, om vores tænkning er grundlagt på flokkens overlevelse - det handler om ligeværdighed og anerkendelse.

Anmeldelse af Kort & godt om didaktik

Anmeldelse af Adfærdsproblemer i skolen

Kompagnistræde 34, 1208 Kbh K,
tlf 3369 6300, folkeskolen@folkeskolen.dk